

HOOFDSTUK I.

Aan de Delagoa-Baai.

Den 19^{den} October 1879 liet de „Victoria” het anker vallen in de Delagoa-baai, voor de stad Lourenço-Marques ¹⁾; zij had de reis van Rotterdam door den Atlantischen Oceaan en de Middellandsche Zee zonder tegenspoed volbracht.

Behalve de blanke passagiers hadden zich, gedurende het laatste gedeelte van den tocht, ook negers aan boord bevonden, die het schip te Zanzibar had opgenomen om bij het lossen te helpen. Ook waren daar eenige matrozen uit Britsch-Indië op het schip gekomen.

Den meesten Europeanen was de reis lang voorgekomen; op hen werkte het gedwongen verblijf binnen eene beperkte ruimte, afmattend. Maar dit was niet het geval met de negers: onverstoorbaar bleek hunne opgeruimdheid en goedmoedige vroolijkheid, die zelfs de reis voor hunne medeschepelingen menigmaal veraangenaamde. Toch toonde hunne tegen-

¹⁾ Spreek uit : Lorenzo-Markes.

woordigheid eene groote schaduwzijde te bezitten: zij verspreidden, zooals bij negers steeds het geval is, een eigenaardigen geur, en deze had zich vermengd met dien der specerijen, welke de Indiërs voor de bereiding hunner spijzen gebruiken.

Met eene ware verlichting zagen dan ook de meeste passagiers het einde der reis gekomen.

De kust scheen vlak; weinig anders dan huizen, zand en gras deed zich voor aan het oog.

Kort nadat met vlaggeseinen verlof tot het aan wal gaan was gevraagd en verkregen, kwam eene kleine roeiboort op de „Victoria” af, versierd met de fraaie Portugeesche vlag, half blauw en half wit, het wapen in het midden. Een „caçador” (jager), zooals de soldaten der bezetting van de kolonie Mozambique worden genoemd, was in het bootje gezeten. Deze soldaten zijn negers, meest van de Portugeesche Westafrikaansche koloniën Angola, Benguela en Mossamedes. Zij behooren dus niet tot dezelfde stammen, welke in bedwang moeten gehouden worden; immers ware dit het geval, dan zou waarschijnlijk onmiddellijk gemeene zaak met de stamgenooten gemaakt worden.

De caçador zorgde, dat er geen smokkelwaren aan wal kwamen. Met hem had het bootje ook een militairen dokter aan boord der stoomboot gebracht, den eenigen geneesheer, dien de stad Lourenço-Marques rijk was. Deze was herkomstig uit de dichtbij Bombay gelegen Portugeesche kolonie Goa, en had daar een brevet verkregen, waardoor hij het recht had in de koloniën zijne wetenschap uit te oefenen. Deze medicus kwam de gezondheidspassen der reizigers nazien.

De Delagoa-baai is de beste haven van geheel Oost-Afrika, en kan tallooze schepen bevatten. Andere rivieren aan de Oostkust vormen verzandingen (zoo-genaamde „baren”) aan hare uitmondingen en vloeien in een breed en ondiep bed traag naar zee; maar de Maputa, de Umbelosi en nog eenige stroomen, die zich in deze baai uitstorten, hebben haar daarvan bijna geheel verschoond.

Deze stad der Delagoa-baai, Lourenço-Marques, telt thans 4900 inwoners, waarvan ongeveer drie vierde deel Portugeesche onderdanen zijn; zij is thans veel verfraaid, maar in 1879, het tijdstip waarvan wij nu spreken, was zij nog weinig meer dan een groot dorp, waar slechts weinige huizen van eenige beteekenis stonden.

Het was moeielijk aan wal te komen, want de „Victoria” kon Lourenço-Marques slechts op zekeren afstand naderen wegens de ondiepe, langzaam glooiende kust. Zelfs het roeiboortje, waarmee zich de passagiers naar den wal begaven, kon dezen niet geheel en al bereiken.

Het raakte spoedig aan den grond; de roeiers stapten in het water en waadden naar het land, de reizigers op hunne schouders dragend.

Onder deze reizigers bevond zich een jongeling, Ferdinand Dijkstra geheeten, die reeds vroeg zijn vader en moeder verloren had en in het weeshuis te Amsterdam was opgevoed geworden; de eenige bloedverwant die hem na den dood zijner ouders overbleef, was een oom, die toen ergens in Friesland woonde.

Ferdinand had geregeld de school bezocht en daarna het wagenmaken geleerd, en kon op achttienjarigen leeftijd gerekend worden in staat te zijn voor zichzelf te

zorgen. In zijn vrijen tijd had hij veel gelezen, vooral reisbeschrijvingen. Het verhaal van den moed en de vrijheidsliefde der Transvaalsche Boeren en van hun strijd tegen de Engelschen bekoorde hem zoozeer, dat bij hem een sterk verlangen ontwaakte zich tot hen te begeven. Vooral omdat de banden, die hem aan zijn vaderland hadden kunnen binden, door de omstandigheden zeer los geworden waren. Hij gevoelde, dat hij in den hem wachtenden levensstrijd, toch op zichzelf zou moeten steunen.

Nu kreeg hij geheel onverwacht de middelen om zijn geliefkoosden wensch te bevredigen. Hij ontving n.l. van een notaris in Friesland het bericht, dat zijn oom, die ongehuwd en kinderloos gestorven was, vóór diens overlijden *f* 3400 bestemd had voor zijn neef Ferdinand te Amsterdam.

Toen hij die som in ontvangst had genomen, was zijn besluit spoedig uitgevoerd, en zoo vinden wij hem dan nu hier te Lourenço-Marques.

Zou hij spoediger Transvaal of Zuid-Afrikaansche Republiek bereikt hebben, als hij dadelijk naar Kaapstad ware gegaan, en niet door de Middellandsche Zee was gereisd? Neen! Want toen waren er nog slechts weinig spoorwegen in Zuid-Afrika. Wel had hij nu eene langere scheepsreis te maken gehad, doch nu kon hij van Lourenço-Marques in weinig tijds Transvaal bereiken, terwijl van de Kaapstad af een lange tocht over land noodzakelijk zou zijn geweest, die grootendeels per ossenwagen (het goedkoopste vervoermiddel) moest afgelegd worden, en hem meer tijd zou gekost hebben. En bovendien, met deze boot had hij een bijzonder goedkoop overtocht gekregen.

Hij had aan boord kennis gemaakt met een jongen man, nagenoeg even oud als hij, wiens naam Dirk Verhagen was. Deze 19-jarige ging ook naar Transvaal, maar niet, om zich, zooals Ferdinand Dijkstra, daar ergens als wagenmaker te vestigen, maar om er in eene handelszaak werkzaam te zijn. Zijn slechte gezondheid had hem doen besluiten, om in het gezonde klimaat van Transvaal daarvoor herstel te gaan zoeken.

Hunne karakters kwamen zoo goed overeen, dat zij al spoedig aan elkander gehecht waren en besloten hadden, de reis ook verder samen voort te zetten.

Toen zij te Lourenço-Marques aan wal waren gestapt en hunne koffers in veiligheid hadden gebracht, ondernamen zij eene wandeling onder geleide van den scheepsdokter, die meermalen in deze plaats was geweest en haar goed kende.

Het viel hun niet mee, dat zij rondom zich niets zagen dan huizen en zand. Door de ongeplaveide straten waadden zij voort, tot zij weldra aan een hoek kwamen waar een vierkant, eenige steenen hoog, hunne aandacht trok, omdat daar blijkbaar eene school of eene fabriek gebouwd moest worden.

„Merk je wel,” zei Dirk Verhagen, „dat bijna alle huizen hier slechts ééne verdieping hebben, en meestal geel, rose of lichtblauw geverfd zijn?”

„Ja,” antwoordde Ferdinand Dijkstra, „dat heeft men stellig gedaan, omdat wit bij deze brandende zon de ooggen pijnlijk zou aandoen. De zon heeft hier veel kracht. De huizen schijnen alle goed onderhouden, wat de verf betreft — maar dit zal ook wel noodzakelijk zijn.”

De scheepsdokter bevestigde dit en deelde hun mee,

dat de woningen, meestal klein, van steen en gepleisterd, door Portugeesche ambtenaren en officieren, en ook door Portugeesche winkeliers, maar vooral door inboorlingen van Portugeesch- en Britsch-Indië worden bewoond. „Al wat de neger behoeft,” voegde de dokter er bij, „verschaft hij zich in de winkels of „lojas” dezer Indiërs, sterke dranken meestal uitgezonderd, welke de laagste klasse der Portugeesche natie hem verschafft. Met de grootste spaarzaamheid levend, hebben deze Indiërs zich opgewerkt tot eene macht in de kolonie. Zij zijn in ieder opzicht zeer matig en verdragen daardoor beter dan de meeste Europeanen het koortsverwekkende klimaat, dat niemand zoozeer bedreigt dan den onmatige. De waren welke zij verkoopen, zijn meerendeels manufactures, die grootendeels te Bombay en elders in Britsch-Indië worden vervaardigd. Lichamelijken moed hebben de Indiërs niet veel, maar des ondanks dringen zij toch diep in de binnenlanden door, om met de negers handel te drijven. Tegenwoordig hebben zij zich reeds over geheel Transvaal verspreid, en in Natal wonen zij bij duizenden, meestal als arbeiders.”

„Ik stel voor om eens zulk een „loja” binnen te gaan,” zeide Ferdinand; en aldus deden zij.

Toen zij het kleine vertrek, waar zij bijna met het hoofd den zolder aanraakten, waren binnengetreden, zagen zij daar de grootste verscheidenheid van goederen bijeen. Negersjaals, potten gember, schoppen, kralen, geweren, portretlijstjes, tabakspijpen en wat niet al werd er ten verkoop aangeboden. In een hoek stond het bed (boeroe) van den eigenaar, bestaande in een houten raam, bedekt met gevlochten stroo. Niet ver vandaar zag men

een halfgeleegden schotel rijst, die bewees, dat hier zoo-even het middagmaal was gebruikt.

Na het verlaten der „loja” merkte Dirk Verhagen aan, dat de waschrekening van den eigenaar wel niet hoog kon wezen, en dat eene groote kleederkast hem evenmin tot nut zou strekken, want dat de kleding van dien man niet veel zaaks was. Daarna verzocht hij den dokter om eenige opheldering aangaande de verschillende kleederdrachten, die hij in de straten opmerkte.

De dokter vertelde hierop, dat er te Lourenço-Marques en aan de geheele Afrikaansche Oostkust zeer onderscheiden soorten van Indiërs wonen. Trof men er al enkele Parsi's (vuuraanbidders) aan, Banjanen des te meer, die niets dan plantaardig voedsel mogen gebruiken. Voorts Mooren, die Mohammedaansch zijn en ook vleesch mogen nuttigen, mits de dieren door henzelfen op eene bepaalde wijze worden geslacht. Eindelijk nog talrijke Battia's. Hebben de Indiërs, steeds herkenbaar aan hunne witte hemden, als bovenkleed gedragen, en aan hunne openhangende, bontgekleurde vestjes, zich in pantalons gestoken, dan heeft men of met zoogenaamde Mooren of wel met Lascars te doen. Deze laatsten dragen het haar gevlochten, de Mooren daarentegen het haar kort. De Banjanen dragen om de lendenen en bovenbeenen een witten doek, met rooden rand afgezet. Een klein zijden kalotje dient hun tot hoofddekseel; wordt er bij dit kostuum daarentegen een van voren gespitste tulband gedragen, dan heeft men met een Battia te doen. Vele Indiërs besmeren zich bij godsdienstige feesten de tanden, de nagels en de plek

tusschen de wenkbrauwen, met een roode verfstof.

Gedurende hun geheelen tocht, had onzen wandelaars een getoeter op de trompet in de ooren geklonken, telkens eene herhaling derzelfde tonen.

„Wat mag dat blazen op de trompet toch wel te beduiden hebben?” vroegde Ferdinand.

„Een Europeesch sergeant,” antwoordde de scheepsdokter, „geeft een neger les in het trompetten, en zulk eene les duurt meestal uren achtereen. In andere kustplaatsen gebeurt dit eveneens. Van het onderwijs der trompetters bemerkt de bevolking meer, dan van eenige andere bezigheid der bezetting. De militairen leiden hier overigens, als er geen oorlog is, een ellendig leven. De Portugeesche regeering tracht de opofferingen van hen, die in een ongezond klimaat, ver van hunne betrekkingen het vaderland dienen, te vergoeden door de dienstjaren in de kolonie doorgebracht, dubbel te tellen. En trekt een officier in Afrika ten strijde, dan telt zijn dienstdag vaak vier- en zelfs nog meer malen. Ik was er bij tegenwoordig, dat een officier van een jeugdig voorkomen, naar het aantal zijner dienstjaren gevraagd zijnde, ten antwoord gaf: „twee en veertig”, terwijl zijn leeftijd nog geen 40 jaren telde.”

Op hun wandeling zagen zij ook eenige Europeanen, in het wit gekleed, door de zandige straten waden of in draagstoelen door negers gedragen worden. En het viel hun daarbij op, dat de meeste negers, hoezeer zij ook zwoegden, hoe schamel gekleed of liever nauwelijks gekleed ook, vroolijk praatten of liedjes neurieden. „Ja”, zeide de dokter, „een neger is een gelukkig

mensch! Zorgen kent hij niet. Is zijn „panno” (lenden-doek) versleten, dan vraagt hij ergens een ouden zak, snijdt er drie gaten in en steekt daar vroolijk hoofd en armen door. Heeft hij dorst, dan klimt hij, om eene kokosnoot te halen, in een palmboom. Daartoe zet hij de voeten in de inkervingen, die hij in den boomstam hakt of reeds vroeger daarin gemaakt heeft; hij slaat een rieten hoepel om zijn middel en den boomstam, duwt dezen steeds zooveel mogelijk van zich af en is op deze wijze klimmende, in een oogwenk boven. Is hij hongerig en heeft hij geld en levensbehoefte verteerd, dan zendt hij zijne vrouw het bosch in om wortels te zoeken, die hij met smaak afknabbelt. Wanneer ook dat middel is uitgeput, snoert hij zich met een bamboetouw of een doek de maag toe, en legt zich met een vergenoegd gezicht op een matje voor zijn huis in de zon neder. Eenigen tijd kan hij het zoo uithouden door het rooken van hennep, totdat hij eindelijk het besluit opvat, om weder eens een dag te gaan werken. Vele negers zoeken bezigheid op de goud- en diamantvelden, waar veel arbeidskrachten noodig blijken en de loonen dus hoog zijn. Daardoor zijn deze ook hier gestegen. Kon een neger hier vroeger een roep¹⁾ in de week verdienen, thans maakt hij wel zestig cents per dag en meer.

„Heeft de neger het zoover gebracht, dat hij een ambacht verstaat, dan kan hij daags een paar gulden verdienen. Hier bepaalt zich het handwerk van een neger tot het smeden van eenvoudige voorwerpen voor dagelijksch gebruik, als grendels, hengsels en krammen;

¹⁾ Een Britsch-Indische munt, ongeveer 75 cent waard.

tot het vlechten van fraaie rieten mandjes, het timmeren van ruwhouten tafels, het kalefaten van booten en dergelijke bezigheden.

„Door den invoer van Europeesche goederen, die voor de negers goedkooper en gemakkelijker verkrijgbaar zijn dan wat zij zelf vervaardigen, ondervindt men, dat hunne nijverheid met den dag vermindert. Dit is een algemeen verschijnsel, dat, gevoegd bij het gebruik van sterken drank en de verwoestingen van den vroegeren slavenhandel, de juiste reden aangeeft, waarom de Afrikaansche kuststreken gewoonlijk nog minder beschaafd zijn dan de binnenlanden.

„Meestal zijn de negers er niet toe te krijgen om in de huizen der blanken, waar zij werken, te blijven slapen. 's Avonds loopen zij allen weg om den nacht in hunne eigene hutten of bij kennissen door te brengen. De minste verleiding is voor een neger voldoende, om hem zijne verplichtingen te doen vergeten. Van nature heeft hij een afkeer van werken, verbreekt zonder schroom eene aangegane overeenkomst en brengt daardoor zijn patroon in verlegenheid. De neger beschouwt den arbeid niet als eene noodzakelijkheid of als een plicht, doch wel als een vernedering en een straf.

„Omdat men op de negers niet rekenen kan, wordt er dus weinig aan landbouw gedaan. Ook voor zich zelve oefenen de negers dien slechts weinig uit. Het inzamelen van wat bijenwas en gomelastiek, die zij dan tegen levensmiddelen of geld inruilen, het zaaïen van grondnoten voor eigen gebruik, ziedaar alles waartoe zij zich bepalen. De negers zijn daarentegen goede jagers. Veelal trekken zij, zooals reeds gezegd is,

voor enkele jaren naar de goudvelden in Transvaal, ja zelfs naar de Kimberleysche diamantvelden, die weken trekkens van hier liggen. Daar komen zij dan geheel uitgehongerd en vermagerd aan, werken en stelen er gedurende een paar jaar en keeren daarop met vele goudstukken in den zak, welgedaan naar huis. Meestal brengen zij hooge laarzen mee, een bruin of oranje pak kleederen van Europeesch maaksel, en dekken zich het hoofd met den grooten vilten hoed der Boeren. Zij hebben dan een weinig Engelsch en een weinig Hollandsch geleerd. Niet lang echter zijn zij hier terug, of zij nemen de vroegere gewoonten en zeden weer aan, en bepalen zich in hunne kleeding alleen tot het allernoodzakelijkste.

„Even weinig zorg als aan de kleeding, besteden zij aan hunne woning. De hutten van stroo worden slordig en scheef gebouwd, meestal in den vorm van eene bijenkorf. De ingang is de eenige opening, en wordt slechts door een doek, plank of beestenvel gesloten. Men kan ten minste zonder zich te bukken binnentreden, hetgeen in zuidelijker en westelijker deelen van Zuid-Afrika niet eens mogelijk is; daar kan men slechts kruipende binnenkomen. Op den vloer liggen een paar huiden. Het weinige huisraad bestaat uit eene mat om op te slapen, een aarden pot voor het koken van de rijst, soms een eigengemaakten houten lepel, een houten blokje voor hoofdkussen, eene assegaai en eene schop om het veld te bewerken, een arbeid, welke geheel aan de vrouwen wordt overgelaten. Deze schop noemen zij hier enxada ¹⁾.

¹⁾ Spreek uit „ensjada”.

De vorm ervan is zeer verschillend en in elke streek anders. Zij hechten er groote waarde aan en koopen er levensmiddelen, vee, ja zelfs vrouwen voor. Bij zijn dood wordt deze schop naast den neger in het graf gelegd, evenals aan de Goudkust de neger met de „kauri” of schelpmunt begraven wordt.”

„Ik dank u wel voor al deze mededeelingen,” zeide Verhagen. „En wat is dat voor een gebouw, dat daar niet ver van de kerk staat?”

„Dat gebouw,” antwoordde de scheepsdokter, „is het voor militairen gebouwde hospitaal, waarin evenwel ook blanke burgers worden opgenomen. Dezen lijden bijna uitsluitend aan koortsen, die, al zijn zij meestal niet gevaarlijk, het leven hier toch onaangenaam maken. Iedere blanke, die zich in deze landen metterwoon vestigt, krijgt de koorts, de een spoediger en heviger dan de ander. Alleen eene verstandige, matige levenswijze, maakt dat gezonde gestellen ten slotte bijna altijd over de koortsen zegevieren. Evenals deze zich over de geheele westkust hebben verspreid, maakt men ook overal aan de oostkust kennis met haar. De aanplanting van eenige eucalyptus- of blauwe-gomboomen, welke naar men zegt, de koortsen kunnen weren, heeft geen doel getroffen. Om het klimaat te Lourenço-Marques te verbeteren, is ook het bij de stad gelegen moeras gedeeltelijk gedempt geworden, maar zonder het gewenschte gevolg. De heerschende koortsen over de geheele kust van Afrika, worden veelal toegeschreven aan het moerassige zeestrand.

„De inboorlingen hebben van de koortsen niet te lijden. De vatbaarheid voor besmettelijke ziekten is bij negers

en blanken evenmin gelijk. Onlangs heerschten hier de pokken zoo erg, dat geheele neger-dorpen uitstierven. Doch alle, zelfs de oningeënte blanken bleven er vrij van. Ook daarom hebben de Zuid-Afrikaansche Boeren niet geheel en al ongelijk, wanneer zij de levende wezens van Zuid-Afrika verdeelen in menschen, dieren en „schepsels” of „kaffers” (Zuid-Afrikaansche negers).”

„Zijn al de hier wonende blanken, Portugeezen?” vraagde Ferdinand.

„O neen,” gaf de dokter ten antwoord. „Er bevinden zich ook eenige Nederlanders onder, ambtenaren eener Hollandsche handelsvereniging, benevens een dozijn Fransche kooplieden, eenige Duitschers en nogal wat Engelschen.

„De Engelschen en Portugeezen kunnen elkander echter niet goed verdragen. Met afgunst ziet de Engelschman hier de Portugeesche vlag waaien, en evenzeer ontwaren de Portugeezen met nijd, al is het klimaat er ook een hoofdoorzaak van, dat hun Mozambique bij het Engelsche Natal achterstaat. Met minachting trekken zij de schouders op voor elke Britsche aanmerking op hun beheer.”

Hier nam de dokter afscheid van de beide jongelieden, die hem recht dankbaar waren voor het gehoorde, en toen hunne wandeling vervolgden; zij waren verheugd, nu op eigen gelegenheid indrukken te kunnen verzamelen en niet meer verplicht te zijn onafgebroken te moeten luisteren.

Zij waren thans eene soort van plantentuin genaderd, waar zij voor het eerst in deze stad eenige bloemen zagen. Beiden maakten bij herhaling de opmerking,

dat dit oord der aarde, wat plantengroei aangaat, slecht bedeed is. In dit opzicht zagen zij zich teleurgesteld, omdat zij zoo gehoopt hadden in deze keerkringsgewesten, de natuur in al haren luister te zullen zien pralen. Afrika echter staat in dit opzicht verre bij onze Oost ten achter. Zelfs de kleurschakeering, die den plantengroei in Nederland zoo wonderschoon maakt, misten zij hier geheel en al, gelijk die trouwens overal in de tropen en sub-tropen ontbreekt.

Kort daarop bereikten zij het plein, waar zij aan land waren gekomen, en ontwaarden daar wat zij voor een paar uren door de drukte der landing voorbijgezien hadden, en wat hen thans met blijde verbazing vervulde: de Nederlandsche vlag, wapperende in een vlaggenmast achter een lang steenen huis met verschillende bijgebouwen. Onwillekeurig liepen beiden er heen en lazen het opschrift boven de deur: „Het Hollandsche Huis”.

Zoo werden zij hier weder aan hun lief vaderland herinnerd, en zij ondervonden nu eerst recht, wat de meesten in den vreemde hebben ervaren, n.l. hoe dierbaar hun het geboorteland was, en de vlag, waaronder hunne voorvaderen hadden geleefd en gestreden.

Het zou hun onmogelijk geweest zijn deze factorij, want het was een handelskantoor, niet binnen te gaan.

De buitendeur gaf dadelijk toegang tot de zoogenaamde „fetiche” of verkoopkamer. Honderden soorten van katoenen lijnwaden, meest bont gekleurd, lagen er monstersgewijze opgestapeld. Alle koopwaren, voor den neger begeerlijk, waren er in halfgeopende kisten te vinden. Naast deze „fetiche” bevonden zich de kantoren.

Ging men die door, dan kwam men in eene kleine eetzaal, aan welker beide zijden zich de slaapkamers bevonden. De vloeren waren van asphalt (cement), de muren wit gekalkt. De achtergaanderij kwam uit op een groote, omheinde plaats, waarop zich talrijke magazijnen bevonden, waterreservoirs, enz. Varkens, eenden, kippen en kalven, die straks aan de bewoners tot voedsel moesten dienen, liepen er vrijelijk rond, voortdurend gestoord door schreeuwende en luidkeels lachende negers, die de voortbrengselen van het land binnendroegen of goederen weghaalden uit de magazijnen.

Allerlei soort van menschen bewogen zich daar. Een paar armoedige landverhuizers, die inlichtingen of werk trachtten te verkrijgen, Banjanen, die inkoopden deden, Portugeesche officieren, in het wit gekleede factorijbewoners en menschen, die door hun bruingele tint aan Maleiers, door hun uitstekende jukbeenderen, dikke lippen en breeden neus aan Kaffers deden denken.

Dirk Verhagen beproefde met deze laatsten een praatje te houden. Hij sprak een paar woorden Engelsch, een enkel woord Portugeesch, maar blijkbaar werd hij niet verstaan. Toen waagde hij het hen in het Nederlandsch aan te spreken en tot zijn blijde verbazing hieven zij de hoofden vroolijk op en zeiden: „Ons is slamsche ¹⁾ menschen; ons wil Mekka toe, maar ons het nie geld nie.”

Ziedaar — zoo dachten Ferdinand en Dirk — weder een overblijfsel van de daden onzer vaderen, die ook in

¹⁾ Slamsch, afkorting van Islamsch, dat wil zeggen menschen, die den Islam, den Mohammedaanschen godsdienst belijden.

Zuid-Afrika de pioniers der Europeesche beschaving geweest zijn. En inderdaad, hoe zuidelijker wij in Afrika komen, hoe talrijker die overblijfselen zijn, welke den echten Hollander, trotsch op zijn vaderland, met fierheid vervullen. Het is bekend, hoe onze vaderen in den tijd der Oost-Indische Compagnie, Maleiers ontboden naar Zuid-Afrika tot ontginning van den grond, omdat zij te recht begrepen, van de negers op dit punt weinig te kunnen verwachten. En de afstammelingen dezer Maleiers bleven Mohammedanen, maar hebben als hun taal het Hollandsch overgenomen, zooals dit aan de Kaap gesproken wordt.

Dirk Verhagen knoopte in de factorij een gesprek aan met een der Nederlandsche ambtenaren en vraagde hem naar den toestand van den handel in de provincie. Deze man vertelde, dat de handel voor zulk eene goede havenplaats betrekkelijk onbelangrijk moest heeten, niet alleen wegens plaatselijke toestanden, maar vooral omdat de „tsetse“-vlieg den weg naar de achtergelegen landen nog versperde. Deze vlieg toch, die het grootte wild vergezelt, doodt met haar steek zoowel ossen als paarden. Meermalen had men beproefd om goederen van Lourenço-Marques, op lastdieren geladen, naar Lijdenburg in Transvaal te vervoeren, maar alle pogingen bleven vruchteloos, daar die vreeselijke plaag al de lastdieren onderweegs deed sterven, tot zelfs de kameelen, die van Arabië waren ontboden. Daarom had men besloten de goederen in het vervolg weder op de ruggen der negers, van de eene plaats naar de andere te laten brengen, hetgeen echter zoo duur en bezwaarlijk was, dat de handel er door belemmerd werd.

Op groote schaal evenwel, vertelde de Nederlandsche ambtenaar, werd hier de smokkelhandel gedreven tusschen Natal, Swasiland en Zoeloeland, ja zelfs bezorgde men den negers aldaar, ofschoon dit, behalve in de Portugeesche kolonie, streng verboden was, sterke dranken. In zoo groote hoeveelheden werden deze dranken naar de grenzen der Portugeesche bezitting vervoerd, dat men deze wel eens „het paradijs van den dronkaard” noemde.

„Zullen wij dat, „paradijs” eens gaan bezichtigen?” vroeg Ferdinand Dijkstra aan zijn vriend. „Niet, dat mij die naam nu juist zoo aantrekt, maar wij zijn thans dicht in de nabijheid, hebben den tijd en komen er misschien later nooit weer toe; dus, als je er niets op tegen hebt, maken wij er eens een uitstapje heen!”

Dirk had er niets op tegen, en, na den nacht als gasten in het „Hollandsch Huis” te hebben doorgebracht, begaven zij zich den volgenden morgen op reis.

Tegenwoordig loopt er een spoor van Lourenço-Marques naar Pretoria, de hoofdstad der Zuid-Afrikaansche Republiek of Transvaal. Maar in den tijd, toen Ferdinand en Dirk in Zuid-Afrika aankwamen, was deze er nog niet. Onze reizigers ondernamen dus den tocht te voet met eenige gehuurde negers, die zij voor het dragen hunner bagage niet konden ontberen.

Het landschap, waardoor hun weg ging, was vrij vlak. Boomen werden hoe langer hoe zeldzamer, maar gras zag men overal in overvloed. Na twee dagen gereisd te hebben, kwamen zij aan de „Umkomati”, zijnde een rivier, die de grensscheiding vormt

tusschen het Portugeesche gebied en de Transvaal. Zij is breed, doch met een bootje kan men haar gemakkelijk overkomen. Des winters kunnen de ossenwagens er doortrekken; doch niet gedurende den zomer, daar er dan te veel water staat.

Dien nacht vonden zij een onderkomen bij een Parsi, zijnde een volgeling van Zoroaster ¹⁾ Deze wees zijn gasten een kleine loods voor nachtverblijf aan. Den kost verdiende deze man door een kleinen handel.

Den volgenden dag trokken zij de Umkomati over en bevonden zich derhalve op Transvaalsch grondgebied. Rondom was het doodstil; slechts bij uitzondering kwamen zij een enkelen neger tegen of trokken zij langs eene kleine kafferkraal. Het land was dan ook inderdaad zeer dun bevolkt. Maar toch ontmoetten zij iets, en wel de koorts. Hoewel nu ver van Lourenço-Marques verwijderd, oefende het ongezonde kustklimaat zelfs hier nog zijn invloed uit. Dirk Verhagen kon niet verder. De bruine bedienden moesten hem naar eene hut dragen. En toen hij den volgenden dag niet beter was, nam Ferdinand zoo spoedig mogelijk met hem den terugtocht naar Lourenço-Marques aan. Zij konden daar nog juist een scheepje bekomen, dat hen naar Durban in Natal brengen zou; immers, daar in een gezonder klimaat zou Dirk zeker spoedig genezen.

¹⁾ Zoroaster of Zarathustra was een godsdienststichter, die 1000 jaren of nog meer vóór Jezus' geboorte leefde.

HOOFDSTUK II.

De Schipbreuk.

Na eene vaart van 30 uren kwam het scheepje, dat hen meevoerde, ter reede van Durban aan. Was de reis al zeer ongunstig geweest, zij zou nog onvoorspoediger worden.

De wind was steeds in kracht toegenomen en wierp alles op het dek dooreen. Men kon niet op de beenen blijven staan, en keer op keer werden de passagiers, die op stoelen zaten, met stoel en al op de kampanje heen en weer geslingerd. De arme Dirk leed al dien tijd zeer. Hij had zware koorts en gevoelde zich niet alleen uiterst lusteloos, maar ook zeer zwak. Gelukkig dat Ferdinand Dijkstra hem trouw gezelschap hield en hem zooveel mogelijk hielp en opbeurde.

Daar zij van Lourenço-Marques kwamen, waar de pokken heerschten, was de kapitein genoodzaakt geweest de gele vlag te hijschen, hetgeen een teeken was, dat het schip van eene besmette plaats kwam. Dit sein werd van den vuurtoren te Durban beantwoord en men zond van daar uit een bootje, met een officier van gezond-

heid aan boord. Ofschoon de kapitein naar waarheid verklaarde, dat geen der passagiers aan boord aan pokziekte leed, wilde de officier toch niet toestaan, dat het schip den wal naderde, maar beval, dat het 21 dagen op de reede moest blijven liggen uit vrees voor besmetting. Welk een toestand en dat bij zulk een slecht weer!

De kapitein besloot toen naar Madagascar te zeilen, maar ook deze tocht was niet aangenaam, daar de levensmiddelen en zelfs het water opraakten; want aan de mogelijkheid eener quarantaine had men niet gedacht. Wel was er nog harde scheepsbeschuit en zout vleesch aan boord, maar die spijs begon natuurlijk spoedig te vervelen. Drinkwater werd steeds schaarscher en waschwater kon men in het geheel niet bekomen. Niets werd dan ook behoorlijk meer gewasschen en alles begon er vuil en onooglijk uit te zien. Bij gebrek aan schoon beddegoed, moest men zich met vloerkleedjes en karpetten behelpen. De grootste kwelling veroorzaakten misschien nog de kakkerlakken, die in ongelooflijk aantal alles verontreinigden en een onverdraaglijken geur verspreidden. Doodde men er al vele, het aantal dezer vraatzuchtige insecten scheen er niet door te vermindern en de passagiers, die wegens ongesteldheid de kooi moesten houden, ondervonden de stoutmoedigheid dezer dieren, daar zij hun zelfs over het gezicht kropen en hun de nagels der teenen afknabbelden.

Bij het bestaande gebrek voegde zich ten slotte nog het gemor der schepelingen, dat den kapitein eindelijk noodzaakte weer naar Durban te stevenen, ten einde te trachten den officier van gezondheid te vermurwen.

Hier aangekomen, moest hij evenwel nog voor Durban geankerd blijven liggen tot de 21 dagen voorbij waren. Ongelukkig was het weer slecht en werd aldoor onstuimiger.

Voortdurend danste het schip, aan den boeg met twee ankers vastgelegd, op de golven. Telkenmale beurden zij de kampanje hoog in de lucht, zoodat het vaartuig bijna op den kop stond, om het achterschip daarna lager nog dan de boeg, weder te doen neerzinken. De boot lag in de blauwe zee als in een ring van room, zoo schuimde het water.

Plotseling werd er een schok gevoeld, die velen deed om tuimelen. Het vaartuig trilde, als beefde het van angst: een der ankerkettingen was gebroken. Allen, die aan boord waren, vlogen naar den boeg en binnen weinige minuten was het reserve-anker uitgeworpen. Doch nauwelijks was dit verricht, of de tweede ankerketting sprong eveneens.

Allen vleiden zich een oogenblik, dat het uitgeworpen kleine reserve-anker het scheepje zou kunnen houden. Maar neen! Met angst moesten zij nu bemerken, dat het schip het anker medesleurde en dat zij het strand naderden. Alle pogingen om het reserve-anker te kappen, mislukten. Het schip lag in de lengte evenwijdig aan de kustlijn en, namen de zaken geen keer, dan kon het omslaan, zoodra het op den bodem stooten zou. Dat mocht niet gebeuren. De zeilen werden toen bijgezet; maar de wind, noodig om den boeg te wenden en het schip in het ruime sop te brengen, scheen het niet te willen pakken; het naderde steeds meer het strand, dat reeds vol menschen stond. Anker en wind te zamen

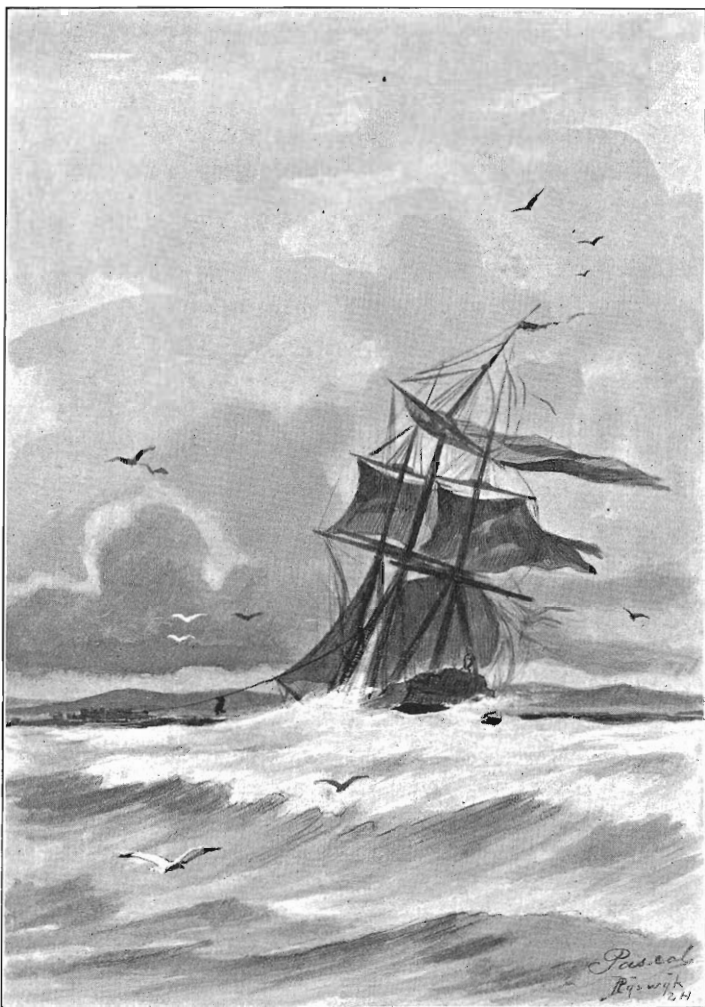
bleken echter niet bestand tegen de kracht van den vloed, en dus kon het niet uitblijven, dat het vaartuig over stuurboordzijde kantelen zou.

In dit hoogst ernstige oogenblik nam de kapitein een moedig besluit. Ondanks het verbod om den wal te mogen naderen, laat hij het roer omwerpen, de wind bolt de zeilen, en het vaartuig zet koers naar het strand.

Daar volgt een verschrikkelijke stoot! Nog één en nog één en het water stroomt over het dek de kajuiten binnen. Allen verwachten ieder oogenblik het schip te zien uiteenslaan. Intusschen is men het strand reeds dicht genaderd, een touw wordt vandaar den schipbreukelingen toegeworpen en in allerijl aan het want bevestigd. Hierop verlaten allen, passagiers en bemanning, met de handen aan de lijn hangend en er zich langs voortbewegend, het schip. De kapitein bleef het laatst aan boord.

Druipnat kwamen de ongelukkigen op het strand aan. Enkelen waren reeds ziek en anderen werden het, door de natte kleederen en den doorstanen angst.

Maar de moeilijkheden waren zelfs nu nog niet voorbij. Wel stonden zij thans veilig op het strand, maar men veroorloofde hun niet de stad in te gaan, uit vrees voor besmetting. Zij hadden reeds vele dagen in quarantaine doorgebracht, maar nu eischte men, dat zij nog zoolang afgezonderd zouden blijven, tot de 21 dagen voorbij waren. Alras begon men eenige tenten voor de schepelingen aan het strand op te slaan. Zoodra die gereed waren, zouden natuurlijk allen daarheen gebracht worden. Om dit lot te ontgaan kozen enkelen het hazenpad en verspreidden zich in verschillende hotels. Hunne

Daar volgt een verschrikkelijke stoot! (pag. 22).

moeite was, helaas! tevergeefs, want de politie voerde hen naar het strand terug en gelastte hun de gereedstaande tenten binnen te gaan.

Anders ging het met Ferdinand en Dirk. Ook zij hadden van een onbewaakt oogenblik gebruik gemaakt om weg te loopen, maar waren de duinen ingevlucht. Daar groeiden wel kreupelboschjes, maar de beide jonge lieden waren nog niet gerust en liepen daarom nog veel verder voort, tot zij eindelijk buiten het bereik der strandpolitie waren. Aan den kant van een weg vielen zij uitgeput in slaap, met hunne natte kleederen aan. Doch een politiedienaar maakte hen wakker en beval hen hun weg te vervolgen. Zij kwamen eindelijk bij een tram en wilden daarin plaats nemen. Maar de medepassagiers lieten al gauw hun ontevredenheid merken, dat zulke landloopers naast hen zouden zitten, en dus gelastte de conducteur hun vrij barsch, zich naar bovenop te begeven. Nu is het waar, dat zij er in hun gebloemd katoenen nachtbroeken en wollen jachtvesten, de bloote voeten in sandalen gestoken, wel wat potsierlijk zullen hebben uitgezien, maar zij konden dit niet helpen, want de gelegenheid had hun ontbroken, zich van andere kleedingstukken te voorzien: de schipbreuk had hen overvallen. Ze liepen daarom nu nog in hetzelfde pak, dat zij dien morgen aan boord hadden gedragen.

Maar wat nu te doen? Slaagden ze er niet in om zich te verbergen, dan werden zij op zijn mooist naar de tenten aan het strand teruggebracht. Misschien stond er ook wel eene zware straf voor de deur, en om die te ontgaan, moest er een nieuw plan worden bedacht. Ferdinand fluisterde zijn vriend een paar woorden in

het oor, en bij de eerste halt de beste maakten zij van de daar aanwezige drukte gebruik om zich uit de voeten te maken. Gelukkig mochten zij zich na korten tijd veilig achten en begrepen zij nu ergens te moeten binnengaan.

Een woonhuis viel hun beiden in het oog; zij gingen er heen en spoedig was de deur achter hen gesloten. Daar begonnen zij van de geleden schipbreuk te vertellen, wezen op hunne plunje, en kwamen met het verzoek voor den dag, of zij hier eenigen tijd mochten blijven wonen? Gelukkig waren de bewoners van het huis landgenooten, die hen bereidwillig gastvrij opnamen. Ook werd er een knecht naar Durban gezonden om in een der vele winkels aldaar, kleeren voor hen te kopen. Ferdinand en Dirk zorgden echter wel om in den eersten tijd de kamer, die zij bewoonden, niet te verlaten maar zich schuil te houden; en zoodoende geraakte de politie hun spoor bijster.

Toen zij eenige dagen later dit huis tegen een hotel verwisselden, met een grooten hoed op het hoofd en in geheel nieuwe kleeren gestoken, zou niemand in hen de twee schipbreukelingen hebben herkend.

HOOFDSTUK III.

In Natal.

Rust en goede voeding hadden Ferdinand spoedig doen herstellen, maar beide waren voor Dirk Verhagen tevergeefs geweest. De kustkoortsen verlieten hem niet; hij was en bleef ook in het hotel bedlegerig. En de tropische, onafgebroken regens in die dagen, bleken voor den zieken en uiterst zwak geworden Dirk allerna-deeligst te wezen. Zij maakten de lucht benauwend warm, overeenkomend met die eener vochtige broeikas.

Bij gunstig weder doorkruiste Ferdinand de stad Durban en was gedurig verwonderd, daar zulke breede straten, fraaie huizen en zulke keurige win-kels te vinden, waarin alle Europeesche artikelen van weelde te koop waren. Een schouwburg zag hij er ook en vooral boeide hem het ruime park met zijn bloemenpracht. Niet minder aangenaam waren de wandelingen buiten de stad, waar de natuur liefelijk en schoon was. De kleine huisjes door koelies be-

woond ¹⁾, werden afgewisseld door de grootere woningen der blanken. Hooge boomen, groote cactussen, ananassen, en aloë's soms 2 tot 3 meters hoog, van welker vezels men in Natal touw maakt, stonden langs de wegen. Allerbezienswaard vond hij den grooten plantentuin, die duizenden stekken levert om de aankweeking van boomen te bevorderen. En van harddraverijen bleken de bewoners van Durban (of Port Natal) ook groote liefhebbers te wezen, want Ferdinand zag er een goed aangelegd renperk, en vernam, dat men er zelfs groote sommen voor over heeft om de beste harddravers uit Europa te laten komen.

Op eene dezer wandelingen vernam Ferdinand, dat Durban zijn naam gekregen heeft naar Benjamin d'Urban, die omstreeks 1830 gouverneur was van de naburige Kaapkolonie en dat het woord Natal „geboorte” beduidt: geboorte van onzen Heer Jezus Christus. Vasco da Gama, die dit land in 1497 ontdekte, gaf het dezen naam, omdat hij hier juist op een Kerstdag aankwam.

Hoewel onze reizigers het vaartuig, dat hen naar dit land had gebracht, en alles, wat het op het oogenblik der schipbreuk mocht aan boord gehad hebben, ver-

¹⁾ Koelies, Aziatische arbeiders of arbeidsters. Menschen met eene koperkleurige huid, die sedert 1860 uit Britsch-Indië hier worden aangevoerd, wat een verstandige maatregel der regeering mag worden genoemd, omdat ook hier de negers niet tot een geregelden arbeid te krijgen zijn. De koelies werken op het land, maar worden vooral in de suikerfabrieken aan het werk gehouden. Zij worden voor minstens 5 jaren aangenomen en kunnen dan heengaan of blijven. De meesten echter verkiezen niet naar hun land terug te gaan. Tegenwoordig zijn er zoo velen, dat zij te veel te zeggen krijgen, naar den zin der blanken.

loren waanden, wilde Ferdinand toch nog wel eens naar het strand gaan, om te zien of er boven verwachting, wellicht niet nog iets van hun bagage gered was. Hij maakte daartoe gebruik van de tram, welke van de stad naar de haven reed, en die door een kaffer gement werd, doch wat de inrichting betreft, niet behoefde onder te doen voor eene Europeesche. Van de haven liep hij naar het strand, en daar zag hij het ongelukkige schip als een wrak op eenigen afstand in zee liggen. Er was geen levende ziel daar te bekennen en dus keerde hij naar de haven terug. Tal van negers waren hier bezig, de juist aangekomen schepen te lossen. Het viel Ferdinand op, dat dezen er geheel anders uitzagen dan de negers in Mozambique; daar loopen zij schier naakt, hier zijn zij Europeesch gekleed en hebben zelfs heerenhoeden op. In beleefdheid bleken zij echter bij hunne broeders uit Mozambique ten achter te staan: zij groetten niet of ternauwernood, en in de Portugeesche provincie had Ferdinand eene kruipende onderdanigheid bij hunne stamgenooten ontmoet. Dit komt, omdat de Portugeezen hen geheel anders behandelen dan de Engelschen. Toch wendde Ferdinand zich tot hen met de vraag: of er nog iets van het verongelukte schip had kunnen gered worden, waarop hij ten antwoord kreeg, dat men er afgehaald had, wat men kon, en dat de goederen ginds in eene loods bewaard werden. Terstond begaf hij zich naar de aangewezen plaats en groot was zijne blijdschap, toen hij er spoedig twee koffers ontdekte, waarop in koperen spijkertjes de letters F. D. en D. V. voorkwamen. Het waren de koffers van zijn vriend Dirk Verhagen en de zijne, en

daar het hem niet moeilijk viel zijn eigendomsrecht te bewijzen, keerde hij met het verloren geachte, verheugd naar het hotel terug.

Wel heerscht hier een geheel andere beschavingstoestand dan in Lourenço-Marques, dacht Ferdinand op den terugweg, — en toch ligt deze plaats maar op zeer korten afstand van Durban. En zeker had hij reden, zoo te denken. Terwijl hij in de Portugeesche kolonie bijna naar een paar eeuwen teruggevoerd werd, bevond hij zich hier in eene stad, die bij eene Europeesche niet achterstaat. Zeker is het Engelsche bestuur beter dan het Portugeesche; doch de oorzaak, dat Natal verder in beschaving vooruit is dan genoemde kolonie, spruit in de eerste plaats uit het klimaat voort. Want in Natal is het klimaat gezond en frisch, het kan er zelfs koud zijn, ja, er komen wel eens sneeuwstormen voor, die honderden stuks vee doen omkomen; maar in Mozambique daarentegen is het zoo warm en ongezond, dat koelies en blanken er moeilijk kunnen werken. Daar de negers dit wel kunnen, maar het liever niet doen, worden èn nijverheid èn landbouw er zeer veronachtzaamd.

In het hotel aangekomen, zag Ferdinand, zooals hij reeds dikwijls en ook op andere plaatsen te Durban gezien had, vele logeergasten met een glas „brandy en soda” of wel whiskey en water voor zich. Toen hij een hunner, met wien hij al dikwijls had gepraat en gewandeld, daarover aansprak, zeide deze: dat er velen in Zuid-Afrika zelfs aan den drank verslaafd zijn, uitgezonderd de Boeren: afstammelingen der Hollanders, die de Kaapkolonie verlieten, toen deze Engelsch ge-

worden was, en thans als volk den naam Boeren dragen en in den Oranje-Vrijstaat en Transvaal wonen. ¹⁾ — Eerst later vernam hij hoeveel Europeanen in Zuid-Afrika aan den drank ten onder gaan. Ook bij vele koelies is de drankflesch een huisvriend geworden.

Nu spoedde Ferdinand zich terstond naar de ziekenkamer van zijn vriend, om dezen de aangename tijding te brengen, dat zijn koffer terecht was. Veel blijdschap scheen het dezen niet te geven, want hij gevoelde zich zoo ziek, dat hij Ferdinand zelfs verzocht den dokter weder te gaan halen.

De arts achtte den toestand van den zieke zoo ernstig, dat hij van oordeel was, dat onverwijld verandering van lucht alleen beterschap aanbrengen kon. Hij raadde hen dus aan om naar Pinetown te gaan, een plaatsje, dat één uur sporens van Durban gelegen is. Dadelijk nam Ferdinand daartoe de noodige maatregelen en vertrok met zijn vriend per spoor daarheen.

In Pinetown aangekomen vonden zij werkelijk niet alleen de natuur daar schoon, maar ook de lucht zuiver en zacht. Dagelijks zagen zij daar tal van vrachtwagens, door 16 ossen of 12 muilezels voortgetrokken. Suikerriet groeide er ook, hoewel minder dan aan de kusten van Natal. Koffie was er nog in het geheel niet. Grond en klimaat schijnen beter geschikt voor suikerriet, palmen, ananassen, aloës en cactussen.

De gezondheid van den lijder werd echter ook hier niet beter, want de koortsen kwamen gedurig terug.

¹⁾ Wij schrijven dus Boeren als wij het volk dezer republieken bedoelen, en boeren als wij het oog hebben op het bedrijf.

Toen besloot men nog anderhalf uur verder te sporen, naar een eenzaam huis, een soort van hotel, „Halfweg” geheeten, dat tusschen Durban en Maritzburg gelegen is.

De lucht was hier zoo mogelijk nog zuiverder, doch het landschap was boomloos en hier begon men een voorproef te krijgen van de kale hoogvlakte van Zuid-Afrika. Slechts eenige weinige woningen van koelies zag men er, behalve het hotel, dat ook niet groot was.

Toen de zieke goed bezorgd was, begaf Ferdinand zich met eenige koelies op weg om den omtrek te leeren kennen.

Hij zag daar een aantal kleine riviertjes, „fonteintjes” of „spruitjes,” zooals de Boeren zeggen, ook heuvels, die door hen „kopje” of „kopje-alleen” worden genoemd. Voor het eerst van zijn leven wees men Ferdinand blesbokken aan. Hij beproefde er een te schieten, maar slaagde hierin niet.

Dit vervolgen van de blesbokken (eenesoort herten), was toch niet vruchteloos door hem geschied, want het bracht hem bij eene kafferkraal, en zoo iets had hij nog nooit gezien. Er waren een twintigtal woningen, die den vorm van bijenkorven hadden en van stroo waren gemaakt. Eene heg van acacia's stond er om heen. De negers noemen zulk eene kraal „oemvesi”. De ingang was weinig ruimer dan die van een hondenhok, zoodat men er door moest kruipen. Ferdinand waagde het dat te doen en zag toen een ouden man, een neger die het hoofd des gezins was, midden op den vloer zitten, zonder eenige bezigheid. Zooals alle volwassen negers, die behooren tot het Zoeloe-ras, had hij een dikken, zwar-

ten ring boven op het hoofd. Dien maken zij door eerst alle haren af te scheren behalve een ring, dezen dan fiks in te smeren met koedrek, en daarna aan het polijsten ervan te gaan. Zij behouden dien ring aldus tot aan hun dood. Deze man had een aantal vrouwen en eene menigte kinderen. Lang vertoefde Ferdinand er niet, want het was er al heel onaangenaam en de hut stond vol rook, die alleen door den ingang kon ontsnappen.

De bewoners dier kralen maken zich nogal eens schuldig aan het stelen van vee, waarom de eigenaar het veelal van een merk voorziet. Om den dief te ontdekken, maken de negers van tovenaars gebruik, die zij „izanoesi” noemen. De hulp dezer tovenaars roepen zij ook in bij ziekten en als ze omtrent de komende weersgesteldheid inlichtingen verlangen.

Toen Ferdinand met zijn geleide naar het hotel „Halfweg” teruggekeerd was, trof het hem, dat hij ook den verst verwijderden Kaffer nog duidelijk kon verstaan. „Dat komt,” zei de hotelhouder tot hem, „door de ijle lucht. Aangezien de negers buitendien een uiterst scherp gehoor bezitten, kunnen zij op verre afstanden elkander mededeelingen doen, en zijn zij in staat elkander te waarschuwen ingeval van gevaar. Ik herinner mij, dat ik eens aan de Zambesi, op reis zijnde met eenige negers, op eenmaal een hunner, die naast mij ging, vervaarlijk hoorde schreeuwen, als sprak hij met iemand heel, heel in de verte; dan wachtte hij een oogenblik alsof hij luisterde, zonder dat ik echter iets van eenig antwoord kon vernemen. Hij scheen het evenwel te hebben verstaan en brulde weder eene lange reeks van verwarde verhalen door elkaar.

Toen ik dit verbod en om opheldering vraagde, vertelde hij mij, dat er op een kwartier afstands een neger liep, die ons had hooren aankomen, en deze hem vraagde: wie er naderde, en hem tevens meedeelde, dat hij een blikje was tegengekomen, waarin niets was. Wij vervolgden onzen weg en na eenigen tijd kwamen wij waarlijk een neger tegen, met welken mijn neger nog geruimen tijd in gesprek bleef, totdat wij eindelijk werkelijk een leeg sardineblikje voorbijkwamen. — Op deze wijze vertellen de negers elkander, zelfs op de grootste afstanden, het belangrijkste en het nietigste nieuws wat er alzoo voortvalt. Zij kondigen zoo den reiziger aan, en in den laatsten, grooten Zoeloe-oorlog meenden de Engelschen dikwijls een dorp of kamp te kunnen verrassen, doch vonden daar dan alles op hunne komst reeds voorbereid.”

„Ook kan men hier veel verder zien dan in uw noordelijk Europa. Is het u niet reeds op deze reis voorgekomen, dat gij meendet iets vlak voor u te hebben, wat u later bleek op grooten afstand te liggen? En de negers zien nog veel beter dan wij, niet alleen op verre afstanden, maar ook in de duisternis! Opvallend is het ook, dat, even goed, als zij in de verte kunnen zien, zij even slecht onderscheiden wat vlak voor hen is, wanneer het een voorwerp geldt, dat zij niet kennen: dit is een gevolg hunner levenswijze. Van de kleuren en lijnen van een patroon kunnen zij zich nauwelijks rekenschap geven; het portret van een bekende herkennen zij niet; nauwelijks begrijpen zij ééne teekening. Toch is eene niet al te langdurige oefening voor de negers voldoende, om hen over dit gebrek te doen gezevierën.”

Eenige dagen gingen voorbij. — Dirk Verhagen werd niet beter; soms was hij geheel moedeloos, soms verlangde hij den dokter van Durban te spreken. Eens verzocht hij Ferdinand: om hem maar weer naar de stad terug te brengen. „Ik zal heel spoedig sterven,” zei hij.

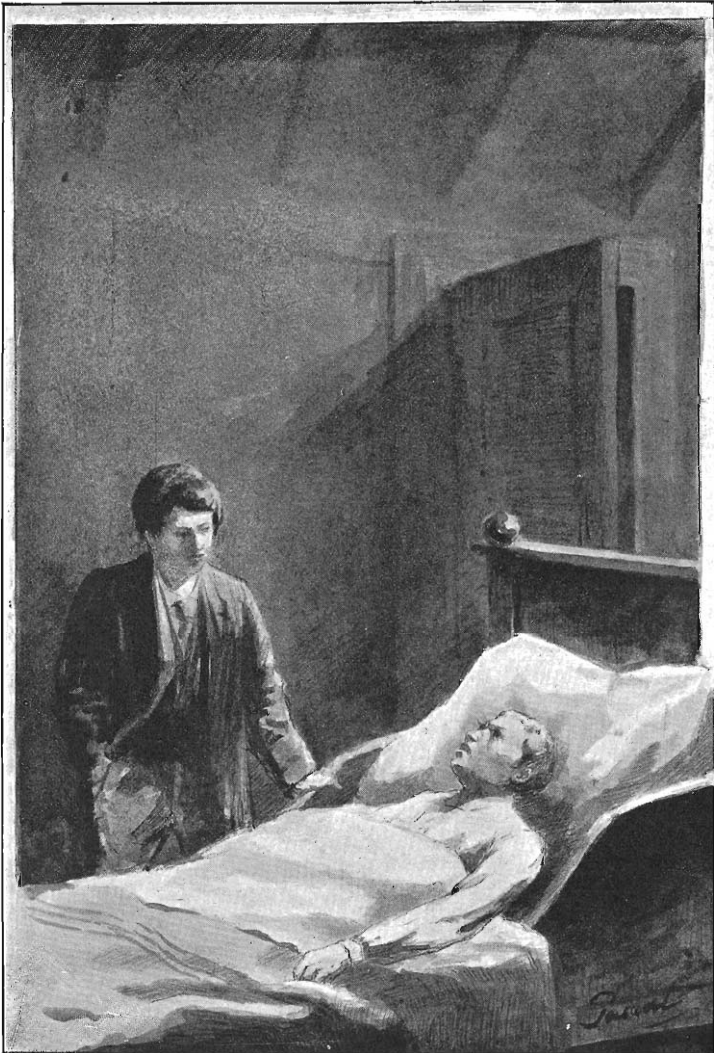
Hoe schrikte Ferdinand bij die woorden! En toch — hij zelf had al eenige dagen voor dien slag gevreesd.

„Zend mijn koffer naar huis, Ferdinand, en deel mijn familie mede, dat ik een graf in het donkere werelddeel gevonden heb. Behoud mijn geld en mijn horloge tot eene gedachtenis. Ik dank je voor alle vriendschapsbewijzen en voor al de hulp, die ik van je mocht ontvangen. Ik hoop, dat het je goed zal gaan!”

De terugreis werd spoedig aanvaard, doch nu in een treurige stemming.

Te Durban werd de zieke weer naar hetzelfde hotel gebracht. Terstond haalde men den dokter, die zich bepaalde tot het aanleggen van een koortsthermometer. Met de woorden: „Er moet bij den zieke aanhoudend gewaakt worden,” ging hij heen, en beloofde over eenige uren terug te zullen komen. Toen dat geschiedde, had de arme jonge man reeds den laatsten adem uitgeblazen. Dirk Verhagen werd een paar dagen later te Durban begraven.

Na met de nalatenschap zijns vriend te hebben gedaan, wat deze hem verzocht had, begaf Ferdinand zich weer naar het station; maar ditmaal in een neerslachtige stemming. Wel had hij droevige dagen doorleefd.

Zend mijn koffer naar huis, Ferdinand, en deel mijn familie mede, dat ik een graf in het donkere werelddeel gevonden heb. (pag. 33).

Toch begreep hij, dat hij vóór alle dingen goeden moed moest houden; en toen de spoortrein hem vijf uren later te Pietermaritzburg, in de wandeling kort Maritzburg genoemd, gebracht had, was zijne stemming al een weinig meer opgewekt. Onderweg maakte hij bij zichzelf de opmerking: dat de trein hier veel langzamer liep dan in Nederland, want voor een afstand van 100 K.M. ¹⁾, ongeveer de afstand van Durban tot Maritzburg, zou een flinke trein in Holland niet meer dan anderhalf uur noodig hebben.

Te Maritzburg vond hij de lucht allerheerlijkst. Zij was warm en toch frisch. Dit kwam, omdat hij gestegen was, en zoo stijgt men steeds tot in Transvaal. Want Afrika is eene groote tafel met langzaam stijgende kusten.

Al spoedig bemerkte hij een groot verschil in den plantengroei; hier zag hij geen palmen meer, weinig bananen en geen aloë's, maar wel appelen, peren, vijgen, druiven, aardbeien, frambozen en abrikozen.

Ofschoon Maritzburg de hoofdstad van Natal is, moet zij in uiterlijk en uitgebreidheid voor Durban onderdoen. Toch is het een lief stadje; de groene heuvels die het omsluiten verrukten hem, evenals de groote plantentuin, die er veel toe bijdraagt om den omtrek minder boom- en bladerloos te maken.

Ferdinand had zich maanden lang vóór hij de reis naar hier aanvaarde, op de Engelsche taal toegelegd, en dit was hem te Durban goed te pas gekomen, omdat daar weinig anders gesproken wordt. Maar hier te Maritz-

¹⁾ Een kilometer is ongeveer 12 minuten gaans.

burg kon hij meestal weer met zijn Hollandsch terecht.

Zeer levendig vond hij de stad niet, wel op Zaterdag als het marktdag was. Dan werd er veel handel gedreven in ossen, paarden, ezels en wagens, welke laatste hem de overtuiging gaven, dat de wagens, die hij maken zou, wel aftrek zouden hebben. Op zulk een marktdag sprak hij vrijmoedig de menschen aan, en soms trof hij zelfs wel eens boeren aan, die Hollandsch spraken. Van hen vernam hij, dat Pietermaritzburg den naam ontvangen had naar Pieter Retief en Gerrit Maritz, twee aanvoerders der Hollanders, die uit de Kaapkolonie getrokken waren, toen deze Engelsch werd, en die deze stad gesticht hadden. Hollanders waren dus ook hier alweer de pioniers geweest.

Na nog twee dagen te Maritzburg te hebben vertoefd besloot Ferdinand de reis naar Transvaal voort te zetten. De spoortrein, waarmee men nu daarheen reizen kan, was er toen nog niet.

Na nauwkeurig ingewonnen inlichtingen, en de zekerheid bekomen te hebben, dat een der marktbezoekers met wien hij kennis gemaakt had, zijn reisgenoot zou zijn (een Hollander, die zich reeds een jaar in Zuid-Afrika ophield, en nu ook naar Transvaal wilde), ging hij er toe over met dezen samen eene zoogenaamde „Kaapsche kar” te koopen, zijnde een tweewielig rijtuig, waarin twee banken zijn geplaatst. Op eene plank, die achter den wagen is bevestigd, wordt de bagage geplaatst, welke met touwen of riemen stevig wordt vastgesjord. Hij en zijn reismakker schafte zich voorts vier muilezels aan; de voorste twee noemt men daar „leiders” en de achterste „wielers”.

Eindelijk werd er ook nog een Hottentot gekozen, die voerman wezen en op het voorste bankje plaats nemen zou. Men had hen aangeraden om ezels te nemen, omdat deze onderweg hun voedsel grootendeels zelf zoeken,

Vroeg in den morgen ving de tocht aan en zoo kwamen zij te 11 uren te Klipkop en 's namiddags te 3 uren te Howick. Dit laatste dorpje is voor de Durbansche families, wat Baarn voor de Amsterdammers is. Men gaat er heen om de warme stadslucht te ontvliesen en het landleven te genieten. Howick heeft eene woeste natuur. Van 130 M. hooge rotsen stort hier de rivier Mgeni donderend en schuimend naar beneden en vormt een prachtigen waterval.

Het genoegen der reis werd zeer getemperd door een geweldigen en aanhoudenden regen, die den weg papperig en slecht maakte en het uitzicht belette, daar de regendruppels, als kniekers zoo groot, op den bodem neervielen en dan weer opspringende, een groot en machtig gordijn van water weefden. Ware er niet eene sterke en waterdichte kap op den wagen geweest, de reizigers zouden in een oogenblik doornat zijn geworden.

De weg werd al steiler. Afgebrokkelde lei deed de pooten der ezels voortdurend wankelen. Kolossale rotsblokken lagen langs en op het glibberig geworden pad. Men liep groot gevaar ongelukken te zullen krijgen.

Eindelijk kwamen de reizigers te Karkloof aan en kort daarna bij Mooirivier, die zij zoo gauw mogelijk zouden trachtten door te waden. Het was een geluk, dat zij spoedig eene plaats vonden, die voor den overtocht tamelijk geschikt mocht heeten. Niet altijd vindt men zulk

eene plek, eene zoogenaamde „drift”, zoodat het menigmaal gebeurd is, dat reizigers weken lang aan de eene zijde eener rivier moesten toeven en er geduldig op het vallen van het water bleven wachten. Bij enkele dier „driften” vindt men ponten, maar lang niet overal. Meestal kan men er alleen in slagen, zulk eenen overtocht te volbrengen, wanneer de ezels van te voren in vliegendes galop zijn overgeslagen; dit laatste is noodig om tegen den anderen oever der rivier op te kunnen rijden. Ook bestaat er wel eens gevaar, dat de voorste ezels, de „leiders”, midden in het water weigeren voort te gaan en zich omdraaien. Doen zij dat, dan ziet het er voor de reizigers leelijk uit. De Hottentotsche koetsier wist dit en wendde dan ook alle middelen aan, om zulks te voorkomen. Die middelen waren juist niet van zachtzinnigen aard, en Ferdinand moest er om lachen, als hij hem de dieren hoorde roepen: „Steenbok, vooruit skelm; o jou lillijke dier, wach, ik zal jou raak! Dokterrr, wil jij nie trek nie?” En zich tot Ferdinand wendende, zei hij: „O baas! hulle is zoo skelms.”

Aan de overzijde werd het reizen niet minder gevaarlijk, al had de regen ook opgehouden. De weg, glibberig door den regen, begon hoe langer zoo meer te stijgen; aan de eene zijde waren de rotsen zoo hoog als huizen en aan de andere zijde grensde de diepte.

Eindelijk kwam men boven op een berg, vanwaar een heerlijk vergezicht de doorgestane inspanning vergeedde. De Boschjesman'srivier doorsneed als een zilveren ader het groene dal, en schilderachtig lag het dorp Estcourt, uit een 50-tal huizen bestaande, aan den voet van den berg.

Zonder ongelukken kwamen zij gelukkig bij de prachtige ijzeren brug aan, die de beide oevers der Boschjesman'srivier verbindt. Te Estcourt hielden zij stil en konden de trekdieren rusten.

Terwijl de koetsier de ezels verzorgde, trad Ferdinand het logement binnen en was zeer verwonderd te zien, dat ook daar de vloer van koedrek vervaardigd was. Dit is, zeide men hem, in Zuid-Afrika zoowel bij arme blanken als bij negers meest het geval, omdat een planken vloer hier veel te duur te staan komt. Bij de schaarschte van boomen, zou men het hout van verre moeten laten komen, en dat kost veel geld aan vervoer. Daarenboven beschermt een vloer van koedrek de bewoners tegen velerlei ongedierte. De middelen van bestaan ontvangen de inwoners van Estcourt, grootendeels van doortrekkende reizigers, ook door het ruilen van ossen, die „gedaan” geraakt zijn, dat wil zeggen, die te vermoeid zijn om verder te trekken.

Te Estcourt werd de nacht doorgebracht. Den volgenden morgen namen zij hunne plaats in de Kaapsche kar weer in en kwamen te 11 uur te Blauwkrans en te 1 uur te Colenso, een nog kleiner en stiller dorpje dan Estcourt, aan. Dicht bij dit plaatsje ligt het dorp Weenen, zoo genoemd tot eene herinnering aan al het in deze streek door de Hollandsche landverhuizers uit de Kaapkolonie, doorgestane leed. Het werd in 1840 gesticht.

Toen de ezels uitgerust en geschikt waren de reis te vervolgen, werden ze weer ingespannen en de reis voortgezet. De reizigers hadden voor levensmiddelen en vooral voor frisch drinkwater gezorgd en alles in den

wagen geborgen. Boomen zagen zij weinige meer op hun weg, wel overal gras. Zuid-Afrika is van nature droog en zonder water kunnen boomen niet leven. Vroeger, wel is waar, was Natal zeer boschrijk, maar de boeren hebben meer behoefte aan jong gras voor hun vee, hun eenigen rijkdom. Wordt nu het gras te lang en daardoor te droog en te taai, dan steekt men het veld in brand, waarbij alle opkomende boompjes worden vernietigd en dank zij de vruchtbaarheid van den bodem, komt er spoedig weer jong en malsch gras te voorschijn.

De groote behoefte aan zulk gras is dan ook de voornaamste reden, dat de bewoners van noordelijk Natal, Transvaal en den Vrijstaat, zoo verspreid wonen. Hoe uitgestrekter de weiden zijn voor hun vee, hoe voordeeliger dit natuurlijk voor hen is.

Ziet men al eens ergens eenig struikgewas, dan kan men er bijna zeker van zijn, daar ook een riviertje, „eene spruit”, te zullen vinden. Zuid-Afrika heeft tal van zulke kleine riviertjes, die de bewoners en de reizigers wel van water voorzien, doch voor de scheepvaart, door hunne ondiepte, niets beteekenen.

Na een rit van enkele uren ontdekte Ferdinand eindelijk, als eene weldadige afwisseling, eene lange rij lage boompjes; en inderdaad kronkelde zich hier een kleine stroom, de Kliprivier genaamd. Kliprivier beduidt rivier met steenen, want klip is steen. Eveneens hebben de Hollanders in Zuid-Afrika allerlei woorden overgenomen van hun voorvaderen, die ter zee voeren. O. a. spreken zij niet van „keuken” maar van „kombuis”.

De Kliprivier werd overgetrokken, en tegen den avond

kwam men te Ladysmith, door de Kaffers Emnanbiti genoemd, een naam dien zij ook aan den stroom daar geven.

Hier overnachtten de reizigers. 's Avonds had Ferdinand nog gelegenheid het plaatsje door te wandelen. Het viel hem mee, dat er zoo vele welvoorzienere winkels waren. Ook hier bestond de plaats uit een vierkant, met gras begroeid plein, waar markt gehouden wordt. Om dit plein stonden de huizen, ook was er eene gevangenis op gebouwd, de „tronk” zooals de Hollanders in Zuid-Afrika haar noemen.

Den volgenden morgen werd de reis voortgezet.

De weg was zeer oneffen en menigmaal gingen de wielen over steenen, die soms verbazend groot waren. Al zit men dan ook in een wagen, men wordt haast geradbraakt, want dat aanhoudende hotsen en stooten (soms zakt een wiel op eenmaal in een gat) vermoeit nog meer dan het loopen.

Zoo kwamen zij bij de Ingegane-rivier, waar zij een poosje bleven toeven, om hunne gekneusde ledematen eene korte rust te geven. Ook de ezels hadden daar groote behoefte aan. De wagen bleek ook veel geleden te hebben en moest noodzakelijk hersteld worden, maar men wilde nog gaarne vóór het invallen van den nacht Newcastle bereiken en trok daarom maar voort. In deze plaats, „plek” zegt men daar te lande, moest men een paar dagen vertoeven om den wagen weer in orde te brengen.

Het verblijf in Newcastle was voor Ferdinand evenwel alles behalve onaangenaam, omdat hij er veel belangrijks zag en hoorde.

De huizen vond hij er zeer primitief ingericht en gebouwd, alle samengesteld uit gegolfd ijzer. Een sierlijk steenen gebouwtje was er evenwel, dat tot leeszaal diende en waarin allerlei nieuwsbladen en tijdschriften voor ieder gratis ter lezing lagen. Dan waren er dicht bij het stadje steenkolenmijnen; ook vertelde men hem: dat niet ver buiten Newcastle, de bodem koper, zilver, goud en lood bevatte.

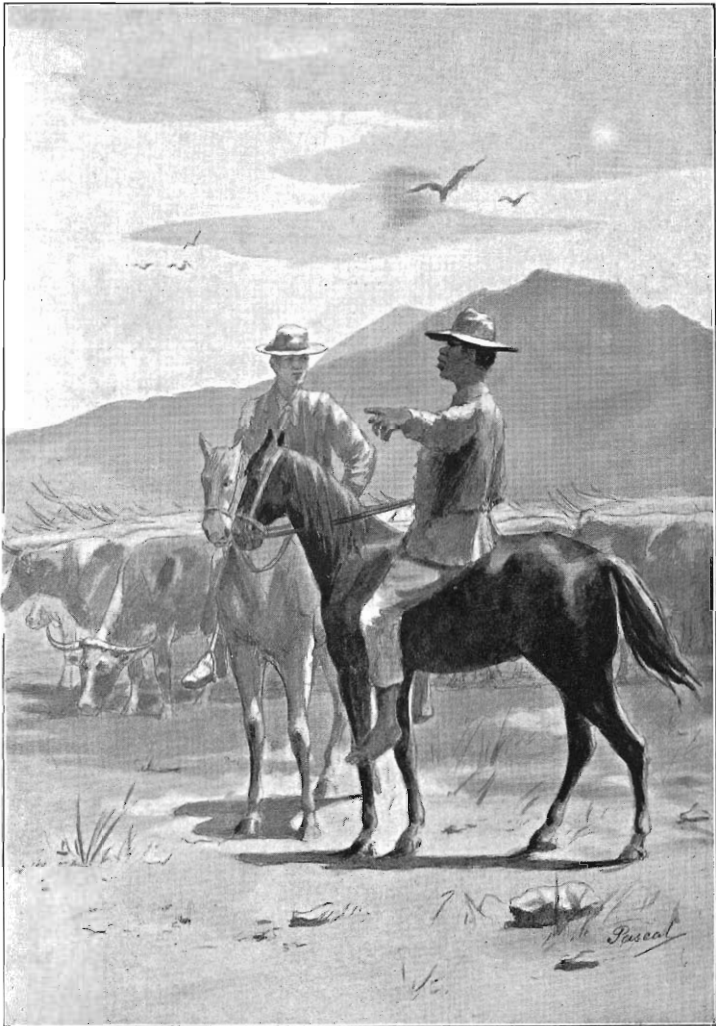
Daar hij den wagen niet gebruiken kon, voorzag Ferdinand zich van een paard, ten einde de omstreken eens goed te kunnen opnemen. Draven kon het dier evenmin als de meeste Zuid-Afrikaansche paarden, maar het liep met dien eigenaardigen driesprong, die het midden houdt tusschen een draf en een galop, die aan de paarden in dit land eigen is.

Na een paar uur te hebben gereden gaf Ferdinand het paard gelegenheid om te rusten en te grazen. Daar er nergens eenig voorwerp was, waaraan hij het dier kon vastmaken, bond hij het van den halster afhangende touw aan een der voorpooten vast. Daardoor wilde hij voorkomen, dat het zich al te ver verwijderde. Dat is zoo de gewoonte des lands. Evenwel moest hij, toen hij het weer bestijgen wilde, wel een kwartier loopen, eer hij het bereikt had.

Nu en dan schrikte het paard onderweg van groote karkassen, bij welke zich nog geheele legers van gieren en andere groote roofvogels ophielden. Van alle soorten van vee zag hij daar de overblijfselen. In den winter — had men Ferdinand gezegd — sterft er veel vee, zoowel door gebrek aan goed en voldoende gras, als aan behoorlijke beschutting. Om die reden trekken dan vele boeren

des winters met vrouw, kinderen en vee naar een andere streek, veelal naar het „boschveld” in Transvaal of naar den Vrijstaat.

Op eens hield Ferdinand zijn paard in om te luisteren naar een liefelijk geluid, dat hem uit de verte tegenklonk. Het bleek het klinken der klokjes te wezen van een kudde vee. Klinkt dat geluid in de verte altijd aangenaam, hem was het in die eenzaamheid des te welkomer. De kudde bleek uit koeien te bestaan, die door een frisch uitzienenden Kaffer werden geleid. De man zat te paard; bij de negers in Zuid-Afrika is het geene zeldzaamheid dat zij paarden in eigendom hebben, en dat was bij dezen reus ook het geval. Hij had een gescheurden vilten hoed op het hoofd en een lange, oude, grijze Engelsch-Indische uniformjas om de schouders. Het was een zoogenaamde Kolla-kaffer, d. w. z. een neger, die eenigszins de gewoonten van blanken aangenomen heeft, en daarom recht meent te hebben, om als dezen behandeld te worden. Daar hij Ferdinand vertelde, dat hij naar zijne woonplaats ging, volgde deze hem, in de hoop voor zijn paard wat haver of maïs machtig te zullen worden. Bij de deur der hut wachtte de vrouw de aankomst van haren gebiedier af. Het hoofdhaar had zij versierd met bonte kralen, die haar als franje in den nek hingen; ieder strengetje kralen was aan eenige haren geregen. Vele mannen onder hen doen dit ook, maar deze brengen de versiering bij voorkeur aan bij het haar op den schedel. Aan de polsen en de knieën droeg zij koperen ringen. Een kort lapje geveerd katoen, met kralen versierd, diende haar tot schort en tot bedekking harer heupen.

De kudde bleek uit koeien te bestaan, die door eenforsch uitzierenden kaffer werden geleid. (pag. 42).

Toen Ferdinand de woning binnentrad, zag hij in een hoek het nooit ontbrekende schild, dat den Zoeloe kenmerkt. Dit schild is ovaalvormig, van ossenhuid gemaakt en in de lengte doorsneden door twee reepen van dezelfde stof, maar van eene kleur, zooveel mogelijk verschillend van die des schilds. Aan de achterzijde is eene lus, door welke men den arm steekt, waarna de hand in het handvat grijpt. Het geheel is in de lengte bevestigd aan een stok, waarop van boven een haren pluim prijkt.

Een ongeveer vijftienjarig meisje maakte een wagen schoon die, evenals het paard en de koeien, des Kaffers eigendom was. Dit meisje was evenzoo gekleed als de vrouw, alleen had ze eene menigte koperen ringen om den bovenarm, en haar schortje was niet van katoen, maar van kralen.

Dicht bij de woning lag, wat de Zoeloe „insimoe” noemt, een tuin of stukje grond. Het was met kafferkoren bezaaid en een ploeg stond er bij, wat zeer voor de ontwikkeling van den Kaffer pleitte. De meeste negers toch gebruiken alleen spaden, willen zelfs van niets anders weten, omdat hun vader en grootvader ook deze werktuigen gebruikten.

De woning verschilde weinig van den bijenkorf, dien hij te Halfweg was binnengetreden.

Nadat Ferdinand zijn paard door wat voedsel had verfrischt, wees de Kaffer hem den weg naar eene dichtbijgelegen boerderij, waar men den reiziger vriendelijk ontving. Het huis, eenigszins op eene Hollandsche boerenplaats gelijkend, maar minder weelderig ingericht, was opgetrokken, deels uit steen, deels uit hout, gegolfd

ijzer, leem en stroo. De eigenaar toonde hem zijne bezitting en bracht hem ook naar eene soort van schuur. Daar binnengetreden, bemerkte Ferdinand, dat hier school werd gehouden. Een aantal kinderen hier aanwezig, ontvingen onderricht van een onderwijzer, die op de boerderij woonde. In Natal is het, behalve in de steden, regel, dat de kinderen op deze wijze onderwijs ontvangen — hier in het noorden van het land in het Hollandsch, in het zuiden, waar de Engelsch sprekende bevolking woont, in het Engelsch.

Eigenaardig trof het hem, in dit schoollokaaltje op eene kleine boekenplank, het beroemde werk over rechtswetenschap „Inleidinge tot de Hollandsche Regtsgeleertheit” van onzen Hugo de Groot te vinden, en hij herinnerde zich nu, dat niet alleen hier, maar ook in den Oranje-Vrijstaat en de Zuid-Afrikaansche Republiek, ook in de Kaapkolonie, ofschoon Engelsch land, het Roomsche-Hollandsche (oud-Hollandsche) recht uitgeoefend werd.

Ferdinand werd op gastvrije wijze uitgenoodigd aan een eenvoudigen maaltijd deel te nemen. Zijn gastheer was een der eerste blanken geweest, die zich in deze kolonie gevestigd hadden, en deels door overlevering en deels door eigen aanschouwing wist hij Ferdinand aangaande de geschiedenis van Zuid-Afrika velerlei wetenswaardigs mede te deelen, en verheugd in hem een aandachtig toehoorder te hebben gevonden, vierde hij aan zijn lust tot vertellen den vollen teugel.

HOOFDSTUK IV.

Geschiedenis van Natal en Zoeloeland.

„'t Is te verwonderen,” zoo sprak hij, „dat uwe landgenooten, ofschoon zij zich reeds in 1652 aan de Kaap hebben gevestigd, nooit eene kolonie in Natal hebben gesticht. Het recht daartoe had de Oost-Indische Compagnie toch in 1689 van de negers voor eenige weinige voorwerpen gekocht.

„Ook de Engelschen, die naar aanleiding van de woelingen in Holland, tijdens en na de Fransche revolutie, in 1795 de Kaapkolonie hadden in bezit genomen en in dit bezit door het Weener congres van 1815 werden bevestigd, deden dit niet.

„In 1824 waren eenige Engelschen en Kaapsche kolonisten van Hollandschen oorsprong in Natal gekomen, die van den toenmaligen, zwarten beheerscher van Natal, Tsjaka, verlof bekwamen zich aan de kuststrook te vestigen, daar waar thans Durban ligt. Zij trachtten tevergeefs te bewerken, dat de regeering te Kaapstad hunne kolonie inlijfde. Velen dreven handel met de negers; sommigen traden op als Zoeloe-kapiteins en

werden langzamerhand den Kaffers gelijk. In 1835 legden zij de grondslagen der stad Durban.

„Daar de Engelschen Natal ongemoeid lieten, meenden vele boeren van Hollandschen oorsprong, welke tot dien tijd in de Kaapkolonie gewoond hadden, dat zij er wel aan zouden doen zich hier te vestigen, omdat zij ontevreden waren met het Engelsche bestuur. Duidenden trokken daarop in 1836 met vrouw en kind, met have, goed en vee herwaarts. Het was een onvergetelijk schouwspel, die trein van meer dan duizend volgepakte wagens, waarvan vele met 16 ossen waren bespannen, eerst door de Oranje-rivier en daarna over de Drakensbergen te zien voorttrekken. Het is dan ook eene der merkwaardigste reizen geweest, die ooit zijn ondernomen.

„Nog in hetzelfde jaar hunner komst, 1838, en op de plek, waar nu het stadje Weenen ligt, vermoordden eene bende Zoeloes een driehonderdtal vrouwen en kinderen der Boeren. Deze waren naar het tegenwoordige Maritzburg, de zoogenaamde „Groote plaats” van het machtige Zoeloehoofd Dingaan, broeder en opvolger van Tsjaka, getrokken, om dezen, volgens eene overeenkomst, het vee terug te brengen, dat door andere kaffers gestolen was. Daardoor kochten de Boeren het verlot, zich in zijn land te mogen vestigen, hoewel zij dit recht eigenlijk reeds bezaten. Toen alles was afgesproken, liet Dingaan hen plotseling overvallen en een veertigtal hunner, onder wie hun leider en hoofd Piet Retief zich bevond, overhoop steken.

„Doch deze afstammelingen der Hollanders bezaten nog steeds de eigenschappen van taaie vasthoudend-

heid en moed, die hunne voorvaderen tot roem, grootheid en vrijheid hebben gebracht.

„Met behulp van Panda, Dingaans en Tsjaka's broeder, versloegen zij Dingaans op dezelfde plek, waar hunne bloedverwanten en vrienden eenige weken vroeger waren vermoord, daar, waar nu Natal's hoofdstad ligt.

„Dingaans vluchtte naar Swazieland, en Panda werd door de Boeren tot koning der Zoeloes uitgeroepen, terwijl zij Natal in bezit namen en kosteloos landerijen ter beschikking stelden voor andere stamgenooten uit het Kaapland, die zich eveneens aan het Engelsche bestuur mochten wenschen te onttrekken. Spoedig daarop stichtten zij Maritzburg en Weenen. De Engelschen onder hen bleven meest te Durban.

„Panda stierf in 1872 en werd opgevolgd door zijn zoon Ketsjwajo of Cetawayo.

„In het begin dezer eeuw vormden de Zoeloes nog slechts een kleinen, onbeduidenden stam. Hun hoofd Tsjaka, dezelfde, die aan de Engelschen en Kaapsche kolonisten het recht gaf, zich aan de kust neder te laten, wenschte voor zich Natal als koninkrijk. In 1825 heerschte hij daar oppermachtig. Het schijnt inderdaad dat het land toen nagenoeg ontvolkt was. In 1828 werd Tsjaka door zijn broeder Dingaans vermoord, die de Zoeloes nog grooter macht wist te doen veroveren. Wel vernietigde hij in 1838 grootendeels de uitgewekenen uit Kaapland, doch toen was ook het hoogste punt hunner macht bereikt. In korten tijd van weinig tot veel gerezen, zouden zij ook spoedig weder in het niet terugzinken. Toen de Boeren hen hadden verslagen, werden zij voor het grootste gedeelte uit Natal

teruggedrongen naar het tegenwoordige Zoeloeland.

„En in den allerlaatsten tijd (1879) — dit zult gij wel reeds weten — zijn zij door de Engelschen, onder aanvoering van Wolseley, verslagen. De Zoeloes hebben zich toen zeer kranig gehouden. Een keizerlijke prins, Louis, de zoon van Napoleon III en keizerin Eugenie, werd in dien oorlog het slachtoffer hunner assegaaien.

„Zoo ging het met de Zoeloes. En met de uitgewekenen? De Engelsche regeering aan de Kaap verdroot het, dat de Boeren zich, na hunne overwinning op Dingaan, van Natal hadden meester gemaakt en zich daar gevestigd hadden. En zeer ten onrechte, want dezen hadden groot gelijk. Zonder ernstige beweegredenen toch verlaten duizenden hunne woonsteden niet.

„En ernstig wáren hunne drijfveeren. Was de vergoeding, die zij in 1834 (toen de Kaapsche regeering de slaven vrij verklaarde) gekregen hadden, niet hoogst onvoldoende geweest? Was de schadeloosstelling, die hun werd toegewezen, nadat de Kaffers telkenmale hun vee hadden geroofd, niet eveneens veel te onbetekenend geweest, in verband met het groote nadeel dat zij geleden hadden? De aanzienlijke kosten, die de boeren gemaakt hadden, om de stroopende benden te helpen verjagen, waren in het geheel niet vergoed geworden. Wel hadden de Engelschen hen bescherming beloofd; maar toen de, in de noordelijke streken wonende boeren, groote behoefte aan die bescherming kregen, hadden zij die niet ontvangen. Zelfs was het hun kwalijk genomen, dat zij, onbeschermd, zelf het geweer tegen de invallen der inboorlingen opnamen

en dezen straffen voor hun voortdurende veediefstallen. Hunne verdiensten waren geminacht geworden, op hunne belangen was geen acht geslagen, men had niet geluisterd naar hunne klachten, wel naar hetgeen gezegd werd om hen te laken. In een woord, zij waren in alles door de Engelschen bij de gekleurde bevolking achtergesteld.

„Voor een niet gering deel is de uittocht der kolonisten ook toe te schrijven aan de handelingen der Engelsche, maar ook van de Fransche, Duitsche en Hollandsche zendelingen, die meer het welzijn der inboorlingen dan dat der boeren beoogden. Zij lokten de eersten naar de kolonie en dit vonden de Engelschen voor hunnen handel best, maar zulks was tegen de belangen der laatsten, omdat de ruimte voor hun vee daardoor steeds kleiner werd. Daarenboven vreesden de boeren, dat de Kaffers te talrijk en daardoor hen gevaarlijker zouden worden. Zoowel in het Kaapland als in Europa lieten de zendelingen zich zeer ongunstig over de boeren uit; en toen de klachten door de regeering werden onderzocht, bleken zij wel ongegrond te zijn, doch de algemeene opinie was evenwel tegen de boeren.

„Er waren nog meer oorzaken, die samengewerkt hebben, om onoverkomelijke bezwaren op te werpen tusschen de oorspronkelijk Hollandsche bevolking en de Engelschen; voornamelijk waren het de Britsche heerschzucht en hebzucht. De uitgewekenen hadden wel gelijk toen zij „trokken,” zooals zij het noemden.

„Zoo sterk was, en terecht, hun tegenzin tegen de Engelsche regeering, dat toen Napier, de gouverneur der Kaapkolonie, verklaarde: dat zij toch nog onder Britsche